
A demográfiai kihívásokra adott családpolitikai válasz hazánkban*

Barzó Tímea**

Az öregedő európai társadalom jelenkorunk egyik legnagyobb kihívása. A statisztikai adatokból egyértelműen látható, hogy csökken a népességszám Európában, amely a komoly gazdasági mutatókban is megjelenik. A demográfiai kihívásokra több módon lehet reagálni. A reakciók, megoldási lehetőségek közül jelen tanulmány a kihívásra adott magyar választ mutatja be, amely a családpolitika korszerűsítése, megreformálása. A tanulmányban áttekintjük azokat a családpolitikai intézkedéseket, amelyek az elmúlt tíz évben kerültek bevezetésre, valamint részletesen bemutatjuk a már „hungaricumnak” tekinthető, tíz pillérré épülő Családvédelmi Akcióterv egyes elemeit.

Kulcsszavak: demográfia, családpolitika, családpolitikai intézkedések Magyarországon, európai demográfiai kihívások, termékenységi ráta

Family policy response to demographic challenges in Hungary

An ageing European society is one of the biggest challenges of our time. Statistics clearly show that the population in Europe is declining, which is also reflected in the serious economic indicators. There are several ways to respond to demographic challenges. Among these responses, the paper presents the Hungarian response, which is the modernisation and reform of family policy. The paper reviews the family policy measures that have been introduced in the last ten years and presents in detail the elements of the ten-pillar Family Protection Action Plan, which can now be considered as a “hungaricum”.

Keywords: demography, family policy, family policy measures in Hungary, demographic challenges in Europe, fertility rate

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2023.2.23>

1. Bevezető

A világ népességének alakulását vizsgálva megállapítható, hogy folyamatosan csökken az európaiak aránya: 1960-ban a világ lakosainak 20 %-ka volt európai, mára már csak alig 10 %-ka, és 2070-re várhatóan mindösszesen 6 % lesz

* A tanulmány a TKP2021-NKTA-51 számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a TKP2021-NKTA pályázati program finanszírozásában valósult meg.

** Egyetemi tanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, ÁNTK Civilisztikai Tanszék (ORCID azonosító: 0000-0001-9725-8494)

ez az arány. Sajnálatos módon ez a tendencia nagyban kihat a világ GDP-jének adataira is: míg 2004-ben a világ GDP-jének 28%-ka származott az Európai Unióból, addigra ez 2017-ben már csak 16% volt, amit a brexit tovább mérsékelte. A lakosság csökkenésének egyik fontos negatív hatása tehát a gazdasági teljesítmény csökkenése, melynek következtében az Európai Unió egyre kisebb szerepet játszik az egyre erősödő globális versenyben.¹ A népességcsökkenés továbbá magával hozza az egyes országok társadalombiztosítási rendszereinek fenntarthatóságát is.²

Európa népességének korösszetétele alapján is kiérdemli az „Öreg Kontinens” elnevezést. Az idős korcsoportok számának egyedülállóan nagy részaránya jellemző földrészünkre. Ha összehasonlítjuk a fiatal és az idős korosztályok részarányát Európa és a világ más társadalmában, jól látható, hogy Európa egészének demográfiai kilátásai jórészt negatívak.³ Minden előrejelzés szerint a XXI. században Európa „őshonos” lakosságának létszáma csökkenő képet mutat, ami 2030 után – a kontinens öregedésével együtt - várhatóan fel fog gyorsulni.⁴ A kedvezőtlen népesedési folyamatok jelentős hatással vannak és lesznek Európa helyzetének, súlyának alakulására a világban. A termékenység az Európai Unióban túlnyomó többségben elmarad attól a szinttől, ami a népesség egyszerű fennmaradásához szükséges lenne.⁵

A demográfiai válság okai összetettek. Egyrészt a hagyományos társadalmak átalakulása, fejlettebbé válása önmagában hozzájárul a demográfiai válságjelenségekhez: a hagyományos – még az iparosodást megelőző időszakban jellemző – társadalmakban a gyermekvállalás létszükséglet volt, hiszen a magasabb gyermekhalandóság miatt az új generáció biztosította a család jövőjét, másrészt abban az időben a családi gazdaságok működésének feltétele volt a nagycsalád. Nem utolsósorban a nagycsalád biztosította az idős, illetve munkaképtelen szülőket, nagyszülőket megélhetését, szükség esetén ápolását is. A modern társadalmakban a helyzet megfordult: a gyermekvállalás, az idős szülőket, nagyszülőket gondozása a sikeres életpálya, a komoly egzisztencia megteremtésének inkább akadályává vált, ami azt a hamis látszatot keltette, hogy mind a családalapítás, mind pedig a gyermekvállalás nemcsak az egyének karrierépítését, boldogulását, de a közösség sikerét is veszélyezteti.⁶

¹ Fűrész Tünde – Molnár Balázs: A családbarát Magyarország építésének első évtizede az Európai Unióban. *Kapocs* 2020, 3-4. http://epa.oszk.hu/02900/02943/00085/pdf/EPA02943_kapocs_2020_3-4_003-011.pdf 3. o.

² Molnár Balázs – Szarvas Andrea – Gelléré Lukács Éva: Az előző 12 év magyar családpolitikája európai fénytörésben, *Századvég*, 2022, 3. 84. o.

³ Pári András – Rövid Irén – Fűrész Tünde: Népesedési folyamatok Európában magyar szemszögből *KAPOCS* 2023, 4, 5-9. o. (2023) https://epa.oszk.hu/02900/02943/00093/pdf/EPA02943_kapocs_2023_4_003-024.pdf

⁴ https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nepesedesi_vilagnap/2020/index.html#regedovilagnepeseg

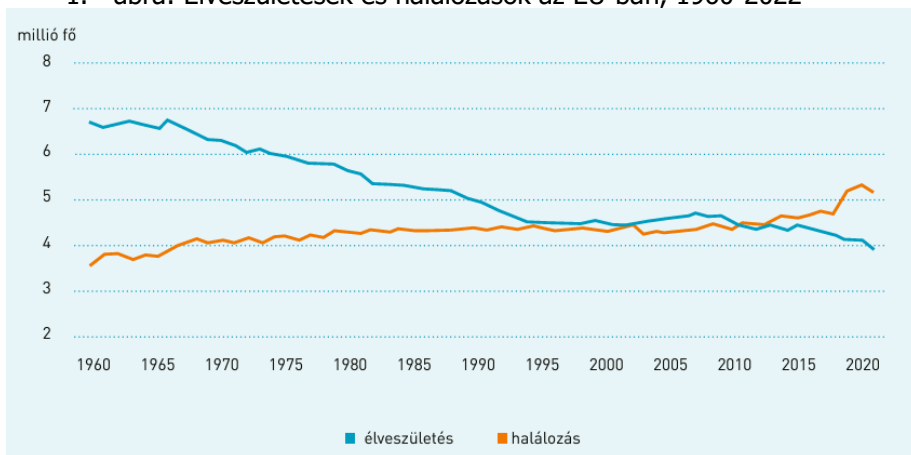
⁵ Pári – Rövid – Fűrész: i.m. 11-13. o.

⁶ Gyorgyovich Miklós – Pári András: A család(fogalom) pluralizálódása a magyar társadalomban In: Pári, András; Gyorgyovich, Miklós *Család - Érték - Tér : Tanulmányok a családi értékekről* Budapest, Magyarország : Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (2023) 15-19. o.

Az utóbbi évtizedben Európa lakosságának csökkenésére adott első válasz a folyamatos és nagyarányú migráció támogatása és elősegítése volt. Gyakorlatilag a népvándorlás óta nem érkezett ilyen tömegben eltérő kulturális háttérrel rendelkező bevándorló a térségbe, mint az utóbbi évtizedben, és féltő, hogy ennek a folyamatnak még nincs vége. Mindez pedig Európa népességét és annak összetételét jelentősen befolyásolni fogja, mellyel elmondható, hogy Európa egy újkori migrációs népvándorlás szakaszába lépett. Már nem kérdés, hogy ezek a folyamatok komoly hatással vannak az európai társadalom összetételére. A kérdés már csak az, hogy a tömeges migráció csak kisebb mértékű népességpótlást eredményez, vagy az európai népesség teljes cseréjét, amit előbb a párhuzamos társadalmak kialakulása, utóbb pedig az erősebb népesség teljes térhódítása követ a jövőben?⁷

Elmondható tehát, hogy Európa legtöbb országa ugyanazokkal a családpolitikai kihívásokkal szembesül: a család intézményének megrendülésével, a születések számának csökkenésével (1. ábra) és a népesség elöregedésével. Amennyiben ezek a trendek nem változnak, az európai jóléti rendszerek – és hosszabb távon a társadalmak is – komoly fenntarthatósági problémákkal fognak szembesülni.

1. ábra: Éveszülések és halálozások az EU-ban, 1960-2022

Megjegyzés:

Adatok forrása: Eurostat

Ábra forrása: Pári – Rövid – Fűrés (2023): 9. o. (3. ábra)

Demény Pál szerint az alacsony termékenységből fakadó problémákat hosszú távon nem lehet a bevándorlással megoldani. Ha a bevándorlás kismértékű, akkor van

⁷ A bevándorlást ösztönző politika sikerességét a Európán kívülről érkezők körében gyakori integrációs problémák, az ennek következményeként kialakult párhuzamos társadalmak, a sokszor igen alacsony iskolázottság, képzettség és nyelvtudás, az emiatt kialakuló jogi és kulturális konfliktusok, továbbá a bevándorlók gazdasági aktivitását ösztönző programok mérsékelt népszerűsége jellemzi. Gallai Sándor: A családpolitika helye a demográfiai válsággal küzdő Európában, in: *Európai családpolitikai kitekintő* (szerk.: Székely András – Farkas Péter – Nyírády Adrienn – Agócs Gergely) Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS), Budapest, 2019, 24. o.

esély a sikeres asszimilációra, azonban az nem képes pótolni a hiányzó európaiakat. Amennyiben azonban a bevándorlás nagymértékű, akkor az hosszú időtávon egy „népességcserét” eredményez. Éppen ez az oka annak, hogy a tömeges bevándorlás hosszú távon káros hatással jár, hiszen kimondottan megnehezíti az őshonos európaiak számára, hogy szembenézzenek a problémával és megoldják az alacsony termékenységükből fakadó demográfiai válságot. Ezért mondja Demény Pál, hogy a bevándorláspolitikában Európának teljes fordulatra van szüksége. „Ha az európai társadalmak fenn akarnak maradni, újra kell gondolniuk azt a bevándorlási politikát, amely a nagyon is látható jelenlegi válsághoz vezetett, és teljes fordulatot kell végrehajtaniuk.”⁸ Az európaiak alacsony termékenységéből fakadó demográfiai válságnak csak egyetlen megoldása van, nevezetesen az, hogy őshonos európaiak több (statisztikai átlagban minimum két) gyermeket vállalnak. Demény hangsúlyozza, hogy más kultúrájú, vallású és etnikumú tömegek bevándorlása hosszú távon rendkívül sok kockázattal és kárral jár, miközben természeténél fogva nem képes orvosolni az európaiak népességfogyását. „A tömeges bevándorlás mint megoldás mindenesetre illúzió – ideiglenes orvosság, amely nagyobb problémákat hagy maga után.”⁹

Vannak olyan országok tehát, amelyek jórészt a bevándorlóktól remélik a probléma megoldását, mások azonban inkább a családokat támogató és a gyermekvállalást ösztönző családpolitika kialakításában bíznak.¹⁰

Hazánk az utóbbit támogatja, mert úgy véli, hogy az európai és azon belül az egyes nemzeti kultúrák megőrzése és fenntartása a legfontosabb célok közé kell tartozzon, hiszen a tét óriási: egyrészt az európai népek megmaradása, másrészt pedig az egyes európai nemzetekre jellemző kultúra, gondolkodásmód, nyelv és szokások átörökítése a jövő generáció részére. Ennek egyik feltétele és záloga az európai polgárok által vágyott gyermekek megszületése. Ezért a demográfiai problémák migrációval való kezelése helyett Magyarország egy hosszadalmasabb, összetettebb és nehezebb másik megoldást választott: a népesedési helyzet javításának családpolitikai ösztönzőkkel támogatott módját. Vizsgáljuk meg, hogy is kezdődött mindez 2010-ben és hol tart napjainkban?

2. A 2010-ben indult családbarát családpolitika társadalmi és jogi háttere

A kutatások szerint hazánkban hosszú ideje kevesebb gyermek születik, mint amennyit a szülei még fiatalon terveznek, vagy amennyit ideálisnak tartanak.¹¹ 2020-ban a gyermekvállalási korban lévő magyarok az ideális gyermekszámot átlagosan 2,52-es, a tervezett gyermekszámot pedig átlagosan 2,37-es értékben határozták meg, mely mértékek mindkét esetben meghaladják a népesség

⁸ Demény Pál: *Népességpolitika a közjó szolgálatában*, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 2016. 366. o.

⁹ Tóth I. János: Demény Pál a tömeges bevándoroltatás európai politikájáról, *Valóság*, 2017. április 7. o.

¹⁰ Gallai: i.m. 24. o.

¹¹ Pári András - Rövid Irén: *Családra vágyunk! : A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért felméréseinek eredményei 2018 óta MÁLTAI TANULMÁNYOK. A MAGYAR MÁLTAI SZERETETSZOLGÁLAT TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA 2023: 4, 24-25.o.* <https://doi.org/10.56699/MT.2023.4.2>

reprodukciójához szükséges 2,1-es szintet.¹²

A Magyar Ifjúság 2020 kutatás¹³ és a Hungarostudy 2021 adatfelvétel¹⁴ eredményei alátámasztják, hogy a magyar fiatalok a kétgyermekes családmódot preferálják, továbbá azt is hogy az egyén boldogságának növekedéséhez a gyermekvállalás jelentősen hozzájárul. A tervezett gyermekvállalási kor átlagosan 32,3 év. A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS) kutatása azt is megállapította, hogy a gyermekvállalási kedv nagyobb a házasságban élők körében, továbbá, hogy a gyermekkel még nem rendelkező érettségizettek és diplomások nagyobb arányban terveznek gyermeket, mint az alacsonyabb végzettségűek.¹⁵ A cél olyan családpolitikai rendszer létrehozása volt, ami jelentősen csökkenti a vágyott és a tervezett, illetve a ténylegesen megszületett gyermekek száma közötti különbséget. Kopp Mária, a Népesedési Kerekasztal megalapítója volt az, aki először használta jelmondatként és kitűzött célként hazánkban, hogy „Szülessenek meg a vágyott gyermekek!”, mely a magyar családpolitika filozófiájának egyik meghatározó elemévé vált.¹⁶

2010-ben Magyarország gazdasági helyzete rendkívül labilis volt, ami a magas munkanélküliségi rátában, az ezzel járó alacsony foglalkoztatási szintben is megmutatkozott, amivel együtt a gyermekvállalási kedv is mélypontra süllyedt.¹⁷ 2010-től azonban egy új folyamat indult el a családpolitikában: elvált egymástól a rászorultsági elven és segélyezési alapon működő szociálpolitika és a családok belső stabilitását támogató, a családok autonómiáját és biztonságát védő, a gyermekvállalást és a generációk együttműködését ösztönző családpolitika.¹⁸ 2010-től tehát a családpolitika már nem része a szociálpolitikának: önálló célkitűzéseket tartalmazó alrendszerként működik, mely - a családot a nemzeti közösség alapértékének tekintő közösségi politikaként - túlmutat a családok anyagi támogatásán, és egy összefüggő rendszerként sokoldalúan védi és szolgálja a családok biztonságán alapuló társadalmat.¹⁹

¹² A kutatás szerint az *ideális gyermekszám* a válaszadók fele szerint két gyermek, további 41,7 % úgy gondolja, hogy a három az ideális gyermekszám a családban. Az adatok azt is megerősítették, hogy minél több gyermeke van valakinek, annál nagyobb számban ítéli meg az ideális gyermekszámot. Érdekes összefüggés az is, hogy a kisebb településeken élők nagyobb, míg a nagyvárosokban élők inkább kisebb gyermekszámot tartják ideálisnak (Budapesten mérték a legalacsonyabb értéket). A *tervezett gyermekszám* tekintetében a mérések azt mutatták, hogy a megkérdezettek 49%-a élete során összesen két gyermeket tervez, és csak 37% három vagy több gyermeket. Az egyetlen gyermeket tervezők száma azonban igen alacsony, pusztán 13% volt. Balogh Enikő – Baráté Edina – Fail Ágnes: *Gyermekvállalási tervek Magyarországon 2020-ban, Kapocs*, 2020, 2-3, 24. o.

¹³ Engler Ágnes – Pári András: *Párkapcsolat és családalapítás*. In: Székely Levente (szerk.) *Magyar fiatalok a koronavírus-járvány idején. Tanulmánykötet a Magyar Ifjúság 2020 kutatás eredményeiről*. Budapest: Enigma 2001 Kiadó és Médiaszolgáltató Kft. 2021, 87–112. o.

¹⁴ Engler Ágnes – Markos Valéria – Major Enikő: *Párkapcsolati mintázatok és a gyermekvállalás*. In: Engler Ágnes, Purebl György, Susánszky Éva és Székely András (szerk.) *Magyar lelkiállapot 2021. Család – egészség – közösség*. Budapest: KINCS 2022. 51–68. o.

¹⁵ Kapdebő Ágnes – Papházi Tibor – Tárkányi Ákos: *Gyermekvállalási tervek a pandémia idején Magyarországon, Kapocs*, 2022, 1, 50–51. o.

¹⁶ Novák Katalin – Fűrész Tünde: *Családbarát évtized 2010-2020*, Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS) 2021, 88. o.

¹⁷ Molnár – Szarvas – Gellérné: i.m. 89. o.

¹⁸ Uo. 90.o.

¹⁹ Novák – Fűrész: i.m. 85. o.

Az Alaptörvény Nemzeti Hitvallása értelmében „együttélésünk legfontosabb keretei a család és a nemzet, összetartozásunk alapvető értékei a hűség, a hit és a szeretet.” Ezen túlmenően az Alaptörvény azt is rögzíti, hogy „Magyarország védi a házasság intézményét mint egy férfi és egy nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony. Az anya nő, az apa férfi.”²⁰ A családok védelméről szóló sarkalatos törvény²¹ 2011-ben számos olyan alapvető megállapítást tartalmaz, mely már több mint 10 éve letette az ország családpolitikájának alapköveit. Ezzel a vélekedéssel napjainkban is a társadalomban szinte teljes támogatottságot látunk egy nagymintás kutatás alapján: a gyermeket nevelő házaspárokat csaknem minden válaszadó családnak tartotta.²²

Az új családpolitika első legfőbb jellemző volt a hagyományos közösségeket előtérbe helyező *keresztény konzervatív ideológiai világnézet*, amely a gyermeket és a családot erőforrásnak és közjónak tekinti, olyan magánügynek, ami egyben a legfontosabb közügy is. Ennek megerősítéseként került bele az Alaptörvénybe, hogy hazánk támogatja a gyermekvállalást, illetve hogy a családokat védelem és támogatás illeti meg, melyet sarkalatos törvény szabályoz.²³

3. A magyar családpolitika sarokkövei

„A rendszerváltás után a munkanélküliség megjelenése, a társadalmi egyenlőtlenségek erősödése kikényszerítette, hogy az addig elsősorban népesedéspolitikai célokat szolgáló családpolitikai ellátórendszer egyre hangsúlyosabb szociálpolitikai feladatokat vállaljon magára.”²⁴ Ennek megfelelően a 2000-es évektől kezdve – miközben a termékenység erőteljesen csökkent, majd igen alacsony szinten stagnált – rengeteget változott a családtámogatások rendszere. A rendszerváltás óta valamennyi új kormányzat hozott szociálpolitikai és ezen belül is

²⁰ Alaptörvény „L” cikk (1) bekezdés (Magyarország Alaptörvényének 9. módosítása 1. cikk után megállapított szöveg, mely 2020. XII. 23. napjától hatályos).

²¹ Ezek közül is kiemelésre érdemesek az alábbiak: „A család Magyarország legfontosabb nemzeti erőforrása. A társadalom alapegységeként a család a nemzet fennmaradásának biztosítója és az emberi személyiség kibontakozásának természetes közege, amit az államnak tiszteletben kell tartania. A családban történő nevelkedés biztonságosabb minden más lehetőséghez képest. A család létrejöttének biztos alapja a házasság, amely az egymás szeretetén és tiszteletén alapuló életközösség, ezért az mindenkor megkülönböztetett megbecsülést érdemel. A család akkor tölti be szerepét, ha az anya és az apa tartós és szilárd kapcsolata a gyermekek iránti felelősségben teljesedik ki. Gyermekek születése és a családok gyarapodása nélkül nincs fenntartható fejlődés és gazdasági növekedés. A gyermekvállalás nem eredményezheti a család szegénységbe süllyedését. Harmonikusan működő családok nélkül nincs jól működő társadalom. A családok életében kitüntetett jelentőséggel bírnak a nemzedékeken átívelő – köztük a nagyszülők és az unokák közötti – kapcsolatok. Az állam segíti a munkavállalás és a családi élet összeegyeztetését.” A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény preambuluma.

²² Gyorgyovich – Pári: i.m. 20.o.

²³ Alaptörvény „L” cikk (2) és (3) bekezdés

²⁴ Ignits Györgyi – Kapitány Balázs: A családtámogatások alakulása: célok és eszközök, *Demográfia*, 2006, 4. 398. o.

családok támogatását biztosító rendelkezéseket, a jellemzően pénzügyi juttatások (talán kicsit túlzottan is) sokfélék voltak, a változtatások általában ad hoc módon történtek. Ezért egyes ellátások elvi célja és a kiváltott valós társadalmi hatások között sok esetben alig volt érzékelhető kapcsolat.²⁵

Az elmúlt 10 évben azonban a családpolitika önálló szakpolitikává vált, mely a 2019-es Családvédelmi Akcióterv-vel már „hungaricumnak” tekinthető. A hazai családpolitika legfőbb jellemzői, célkitűzései és területei az alábbiakban foglalhatók össze. ²⁶ A KINCS elemzése szerint hét célzott intézkedés került bevezetésre és az eredmények már az első időszakban pozitívan hatottak a demográfiai mutatókra.²⁷

3.1. A gyermeknevelés terheinek részbeni átvállalása a családtámogatások és gyermekjóléti intézkedések biztosításával. A magyar családpolitika másik fontos célkitűzése volt a gyermekszegénység csökkentése. Ennek érdekében vezették be 2013/2014-es tanévtől kezdődően az *ingyenes tankönyvellátást* felmenő rendszerben, melynek eredménye, hogy a korábbi évekkel ellentétben már nemcsak a szociálisan vagy egyéb élethelyzet, állapot miatt rászoruló családok és nagycsaládok gyermekei kaphatják meg az ingyenes tankönyvcsomagot, hanem a 2020/2021-es tanévtől valamennyi nappali rendszerű alap- és középfokú iskolai oktatásban, illetve szakképzésben részt vevő tanuló.²⁸ Fontos lépés volt az *egészséges*, sokaknak pedig *ingyenes gyermekétkeztetés* jogszabályi környezetének a megteremtése, melynek célja az volt, hogy mindenütt friss és egészséges alapanyagokat használjanak fel és hogy az ételek elkészítésénél alkalmazott konyhatechnológia korszerű legyen.²⁹ Ki kell emelni még az Erzsébet-programot, amit 2016-tól az Erzsébet a Kárpát-medencei Gyermekekért Alapítvány valósít meg közfeladatként az erről szóló törvény rendelkezési szerint.³⁰ A nagykorúvá vált fiatalok életkezdési támogatásai közül kiemelendő még a *babakötvény*, aminek a lényege, hogy életkezdési támogatásként fix összeget – 2023-ban 42.000.- összeget az állam helyezi el a gyermek javára, melyet a szülők, nagyszülők, rokonok és barátok további befizetésekkel egészíthetnek ki. A támogatás egy infláció feletti 3%-os hozammal és 10% (max. 6.000 Ft/év, 2022 óta pedig már 12.000 Ft/év³¹) állami támogatással kamatozik, és

²⁵ Ignits – Kapitány: i.m. 398. o.

²⁶ Fűrész – Molnár: i.m. 4-6. o.

²⁷ Pári András – Varga Anikó – Balogh Enikő: Magyar családpolitikai folyamatok a Családvédelmi Akcióterv 2019. szeptember végén rendelkezésre álló eredményeinek tükrében *KAPOCS* 2019, 3-4 17-18.o.

²⁸ Novák – Fűrész: i.m. 145. o.

²⁹ A közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról szóló 37/2014. (IV.30.) EMMI rendelet újdonsága, hogy rögzíti, hogy minden nap kell tejet, tejterméket, zöldséget, gyümölcsöt és gabonaalapú, ezen belül teljes kiőrlésű élelmiszereket biztosítani a gyermekeknek. A rendelet a cukrozott ételek, italok és a só fogyasztását is korlátozza, és kötelezővé teszi a diétás étkezést szakorvos által igazoltan igénylők számára a diétás étrend biztosítását. Az új, részletesebb és szigorúbb szabályozás az egészséget támogató iskolai táplálkozás-egészségügyi környezet javítását célozza. Novák – Fűrész: i.m. 147. o.

³⁰ Az Erzsébet-táborokról szóló 2020. évi XLIV. törvény. A tábori rendezvények közül ki kell emelni a nyári Erzsébet-táborokat, ahová Kárpátaljáról, Erdélyből, a Felvidékről és Délvidékről is érkeznek gyermekek, továbbá az 1-es típusú cukorbetegséggel küzdő gyermekek speciális táboroztatását biztosító nyári programokat.

³¹ Forrás: MÁK, <https://www.allamkincstar.gov.hu/csaladok-tamogatasa/gyermekvallalas->

mely összeget a gyermek leghamarabb a 18. életévének a betöltésekor vehet fel.³²

3.2. Rugalmasabb gyermekgondozási ellátások. Hazánkban a gyermekgondozási ellátások rendszere igen összetett, összesen 5 elemből áll:³³

- a) *anyasági támogatás*: egyszeri ellátás (ún. kelengyepénz), ha az édesanya a terhessége idején legalább 4 alkalommal, koraszülés esetén legalább egy alkalommal volt terhesgondozáson. Összege a gyermek születésének időpontjában hatályos szociális vetítési alap összegének 225%-a (2023. évben 64 125,-Ft), ikergyermekek esetén 300%-a (2023. évben 85 500,-Ft).³⁴
- b) *csecsemőgondozási díj (CSED)*: biztosítási jogviszonyhoz kötött (nem alanyi jogon járó) ellátás a szülési szabadság idejére (168 nap) jár, melynek összege 2021-től a mama korábbi fizetésének 100%-a. A kismamák így nem szenvednek anyagi hátrányt a többi munkavállalóhoz képest.³⁵
- c) *gyermekgondozási díj (GYED)*: a CSED lejárta után a gyermek 2 éves koráig járó (a gyermek születését megelőző két éven belüli legalább 365 napos) biztosítási jogviszonyhoz kötött (tehát nem alanyi jogon járó) ellátás.³⁶ Mértéke a figyelembe vehető jövedelem naptári napi átlagának 70 %-a azzal, hogy a GYED maximálisan megállapítható összege havonta legfeljebb a mindenkori minimálbér (2023. évben 232.000 Ft) kétszeresének 70 %-a lehet. Ennek megfelelően a gyermekgondozási díj 2023. évi felső határa havi bruttó 324.800 Ft.³⁷
- d) *gyermekgondozást segítő ellátás (GYES)*: alanyi jogon járó juttatás a gyermek 3 éves koráig függetlenül attól, hogy a szülő otthon marad a gyermekével, vagy már dolgozik. Összege ezért sokkal alacsonyabb, megegyezik a mindenkori szociális vetítési alap összegével, aminek a nettó összege 2023-ban havi 25.650,- gyermekenként. A GYES-t igénybe vevő szülő tartósan beteg vagy fogyatékos gyermekek esetén a gyermek 10 éves koráig lehet fizetés nélküli szabadságon, ikergyermekek esetén pedig a tankötelessé válás évének végéig jár az ellátás, amennyiben ikergyermekek esetén a tankötelessé válás éve nem egyezik meg, úgy a legkésőbb tankötelessé váló gyermeket kell figyelembe venni.³⁸
- e) *gyermeknevelési támogatás (GYET)*: a nagycsaládos, főállású szülőket segítő támogatás, amelyet a három- vagy több kiskorú gyermeket saját háztartásában nevelő szülő vagy gyám vehet igénybe. A gyermeknevelési támogatás a

tamogatasa/életkezdesi-tamogatás-es-start-szám-babakotvény (Letöltés ideje: 2023. 12.13.)

³² Lásd részletesebben a fiatalok életkezdesi támogatásáról szóló 2005. évi CLXXIV. törvényben foglaltakat. Novák – Fűrész: i.m. 123. o.

³³ U.o. 109-119. o.

³⁴ A családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény [Cst.] 29. §

³⁵ Mivel a CSED-ből csak személyi jövedelemadó van, a járulékokat nem, ezért a CSED nettó összege meghaladja a kismama foglalkoztatás alatt elért jövedelmét. A kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény [Ebtv.] 40. §

³⁶ A GYED 2014 előtt csak annyi ideig járt, ameddig a szülő az igénybevétel előtt dolgozott. A GYED-re való jogosultság időtartama a 2014. január 1-én vagy azt követően született gyermekek esetében a gyermek két éves koráig jár. Novák – Fűrész: i.m. 13. o.

³⁷ Ebtv. 42/A.§-42/G.§

³⁸ Cst. 20-22. §

legfiatalabb gyermek 3. életévének betöltésétől a 8. életévének betöltéséig jár. A gyermeknevelési támogatásban részesülő személy kereső tevékenységet heti harminc órát meg nem haladó időtartamban folytathat, vagy időkorlátozás nélkül, ha a munkavégzés kizárólag az otthonában történik. Összege megegyezik a GYES összegével.³⁹

A családi pótlék 1972 óta már létező, anyagi jogon járó családtámogatási forma, melynek összegét többek között a gyermekek száma, életkora, egészségi állapota, a család jellege határozza meg. 2010-től azonban a családi pótlék két részből áll: nevelési ellátásból (a még nem tanköteles gyermekek után) és iskoláztatási támogatásból (a tanköteles gyermekek után).

3.3. A munka és a család összeegyeztetése. A 2010-től induló új családpolitika egyik legfontosabb célkitűzése volt a versenyképes, munkaalapú társadalom létrehozása, amely a családok megerősítésében látta a demográfiai problémák megoldásának egyik zálogát. Ezért olyan megoldásokat keresett, amely ösztönözte a lakosság munkavállalását, aktivitását és ezzel egyben a közteherviselését is. Ehhez azonban új munkahelyeket kellett teremteni, a meglévő munkahelyeket pedig megerősíteni, továbbá jelentős reálbéremelkedést elérni, mely célok együttes megvalósítása eredményezhette csak a családok életszínvonalának emelkedését, biztonságérzetük és ezzel a gyermekvállalási kedvük növekedését.⁴⁰ A családtámogatások egyes fajtái ezért a munkavállaláshoz kapcsolhatók annak érdekében, hogy ösztönző és hathatós segítséget nyújtsanak az egyszerre dolgozó és gyermekeket is nevelő, vállaló szülőknek.⁴¹ Az új családpolitikai intézkedések egyik legfontosabb célja az volt, hogy a gyermekvállalás és a munkavállalás egymást erősítő, és ne egymást gyengítő körülményként jelenjenek meg mind makro (társadalom és gazdaság), mind pedig mikro (családok és az egyén) szinten.⁴²

A *GYED Extra* (2014) bevezetésével lehetővé vált, hogy az *ellátás mellett* az anyuka akár a gyermek féléves korától teljes munkaidőben dolgozhasson. A *GYED Extra* célja nemcsak az volt, hogy a szülést követően az édesanya könnyebben munkába tudjon állni, hanem az is, hogy szabadon dönthessen abban a kérdésben, hogy otthon maradnak a gyermekükkel, vagy akár teljes munkaidőben visszatérnek a munkába anélkül, hogy a juttatásról le kellene mondaniuk. A *GYED Extra*-nak köszönhetően továbbá a 2014. január 1-jén vagy azt követően született gyermek után úgyszólván folyósítható a szülő részére az ellátás, hogy az idősebb gyermeke után járó ellátást is megkapja mellette.⁴³

A 2019-ben bevezetett Családvédelmi Akcióterv keretében a négy vagy több gyermeket nevelő édesanyák 2020. január 1-től teljes személyi jövedelemadó

³⁹ Cst. 23-24. §

⁴⁰ Molnár – Szarvas – Gellérné: i.m. 90. o.

⁴¹ *Uo.* 91. o.

⁴² Novák – Fűrész: i.m. 90-91. o.

⁴³ A korábbi szabályozás alapján a *GYED* és *GYES* folyósításának ideje alatt született újabb gyermek után csak abban az esetben lehetett támogatást (terhességi gyermekágyi segélyt vagy *GYES*-t) igényelni, ha a szülő az idősebb gyermeke után kapott ellátásáról lemondott. Így az újabb gyermek érkezésével egyidejűleg az édesanyák kevesebb juttatást kaptak, amely valószínűsíthetően kihatott a gyermekvállalási kedvre is. Az új szabályozással viszont a szülőknek nem kell pusztán anyagi okok miatt éveket várni a kistestvér megszületésére. Novák – Fűrész: i.m. 116-117. o.

mentességet élveznek. Itt kell azonban említeni a családi típusú adózást, a pótszabadságokat⁴⁴ és a táppénz⁴⁵ mindkét szülőre kiterjesztett rendszerét, valamint a munkajogi szabályok módosítását is a kisgyermekes szülők munkahelyi védelmének biztosítására, melyek lehetőséget teremtenek a munka és a családi élet összeegyeztetésére. A munkáltatónak nyújtott adókedvezmények és a gyermekek bölcsődei,⁴⁶ óvodai ellátásának fejlesztése szintén olyan intézkedések voltak, melyek egyszerre ösztönzik a gyermekvállalást és a munkavégzést.

3.4. A család nem jelenhet szegénységi kockázatot. A gyermeket vállaló szülők egzisztenciáját azonban nem segélyekkel, hanem munkához kötött családtámogatásokkal lehet hatékonyan és hosszú távon elérni. Másrészt a nagycsaládosok (minimum 3 gyermeket nevelő) számára 2019-ben megnyílt a maximum 2,5 M forint összegű autószerelési támogatás, melyet legalább hétszemélyes gépjárművek megvásárlására lehet fordítani.⁴⁷

3.5. A családok lakhatásának támogatása, az otthonteremtés könnyebbé tétele. Egy felmérés arra volt kíváncsi, hogy a gyermekvállalási korban lévő fiatalok szerint melyek a gyermekvállalást leginkább befolyásoló külső tényezők. Ezek közül a legfontosabb szempontként a stabil párkapcsolat, a biztos munkahely és a megfelelő, saját tulajdonú ingatlan szerepelt.⁴⁸ Annak érdekében, hogy a fiatalok minél hamarabb saját otthonban kezdhessék meg a közös életüket, és ezzel minél hamarabb vállaljanak gyermeket, az állam 2015-től kezdődően nagyszabású *otthonteremtési programot* indított.

Ennek érdekében kivezetésre kerültek a devizaalapú jelzáloghitelek, továbbá az eladósodás megelőzése és az otthonok támogatása érdekében hosszabb távú rezsicsökkentési akcióterv lépett életbe. 2014-ben indult el a *családi otthonteremtési kedvezmény (CSOK)*, melynek két alapvető célja volt: egyrészt, hogy a családok otthonteremtésének támogatásán keresztül növekedjen a gyermekvállalási kedv (demográfiai cél), másrészt pedig az, hogy az építőipar és az ingatlanpiac

⁴⁴ 2012-től a 16 év alatti gyermekek után járó *pótszabadságot* (gyermekenként 2 nap, de összesen legfeljebb 7 nap évente) már nemcsak az egyik szülő veheti igénybe, hanem mindkét szülőnek jár. A gyermek születését követően az édesapáknak tíz plusz nap fizetett szabadság jár, amelyet az állam megtérít a munkáltatónak. A plusz öt nap *apai pótszabadságról* szóló módosítás 2015. január 1-jén lépett hatályba, a plusz tíz nap pótszabadságról szóló rendelkezés pedig 2023. január 1-től. A Munka Törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (Mt.) 118. § (1)-(4) bekezdések.

⁴⁵ A *gyermekápolási táppénzt (GYÁP)* 2016-tól a három évnél idősebb gyermek után már mindkét szülő igénybe veheti, így akár duplájára is tud emelkedni egy családban a táppénzes napok száma. A GYÁP akkor jár, ha a szülő egyébként keresőtevékenységet folytat, és 12 éven aluli gyermekének betegsége miatt kieső jövedelmének pótlása szükséges. Ebtv. 39.§ (7) bekezdés

⁴⁶ Minden olyan településen, ahol a 3 év alatti gyermekek száma meghaladja a 40 főt, kötelező bölcsődét fenntartani. A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet 34-35.§ Az átalakításnak köszönhetően jelentősen nőtt a bölcsődei férőhelyek száma.

⁴⁷ Lásd részletesebben a nagycsaládosok személygépkocsi-szerzési támogatásáról szóló 45/2019. (III. 12.) Korm. rendeletben.

⁴⁸ Intergenerációs kutatás a reprodukciós kort meghaladott idősebb generáció és a reprodukciós korban lévő fiatalok körében. Mottó: *A családok biztos alapja a generációk közötti jó kapcsolat*, 2019. https://www.koppmariaintezet.hu/docs/Intergeneracios_kutatasi_jelentes_infografikaval.pdf 17. o. (Letöltés ideje: 2023.12.13)

fellendítésével segítse a gazdaság erősödését (nemzetgazdasági cél). A CSOK egy összetett lakástámogatási konstrukció, amelynek 4 fő eleme az új lakásra, a használt lakásra, a falusi CSOK-ra és a felvehető hitelek kamataira vonatkozó támogatás rendszer, melynek összege a meglévő illetőleg vállalt gyermekek számától függ. A CSOK 2015 július elsejétől igényelhető. A kedvezményre később az egy gyermeket nevelő vagy vállaló családok is jogosulttá váltak, továbbá a CSOK lakásépítés és új lakás vásárlása mellett használt lakás vásárlására és meglévő lakóépület bővítésére is felhasználhatóvá vált. A támogatási rendszer 2016 óta jelentősen bővült, adminisztrációja egyszerűsödött. Összege 3 vagy több gyermek megléte, illetve vállalása esetén, új lakás építése vagy vásárlása okán akár 10.000.000 Ft is lehetett.

Az eltartott gyermekek száma	Új lakás építése/vásárlása		Használt lakás vásárlása/bővítése	
	A lakás minimális hasznos alapterülete (lakás/családi ház)	A támogatás összege	A lakás minimális hasznos alapterülete	A támogatás összege
1	40/70 m ²	600.000 Ft	40 m ²	600.000 Ft
2	50/80 m ²	2.600.000 Ft	50 m ²	1.430.000 Ft
3	60/90 m ²	10.000.000 Ft	60 m ²	2.200.000 Ft
4+	60/90 m ²	10.000.000 Ft	70 m ²	2.750.000 Ft

CSOK összegek 2023-ban

Az otthonteremtési program bővítése lehetővé teszi azt is, hogy a gyermeket vállaló párok a CSOK támogatás mellé, *CSOK-kölcsönt* vegyenek igénybe. A legfeljebb 3% kamatozású lakáscélú CSOK hitelt új és használt lakás, ház megvásárlására is igénybe lehet venni, a kétgyermekesek 10 millió Ft-ig, a nagycsaládosok pedig 15 millió Ft-ig, emellett eltörölték a használt ingatlanok vásárlásánál a korábbi 35 millió forintos értékhatárt is.⁴⁹ Ezen túlmenően 2019. július 1-től bevezetésre került a *Falusi CSOK*, amely a hátrányos helyzetű, 5000 fős lélekszám alatti településen biztosít kedvező lakásvásárlási és felújítási feltételeket.⁵⁰ Tekintettel arra, hogy a falusi CSOK is hatékonyan járul hozzá a családok lakhatási terveinek megvalósításához, 2024.

⁴⁹ A Családvédelmi Akcióterv fogadtatása a kisgyermekes anyák és a gyermekvállalási korban lévő magyarok körében. https://www.koppmariaintezet.hu/docs/CSVA_fogadtatas_20190925.pdf 3. o. (Letöltés ideje: 2023.12.13) Lásd részletesebben a használt lakás vásárlásához, bővítéséhez igényelhető családi otthonteremtési kedvezményről szóló 17/2016. (II. 10.) Korm. rendeletben.

⁵⁰ Lásd részletesebben a használt lakás vásárlásához, bővítéséhez igényelhető családi otthonteremtési kedvezményről szóló 17/2016. (II. 10.) Korm. rendelet 19/A-19/I.§-aiban.

január 1-től a falusi CSOK összege jelentősen, 50%-kal emelkedik.⁵¹

2024. január 1-jén lép életbe a CSOK Plusz kölcsönre vonatkozó új jogszabály. Eszerint már csak azok a házaspárok vehetik igénybe a *CSOK Plusz kölcsönt*, akik újabb gyermek/gyermekek vállalását tervezik és ahol az édesanya nem töltötte még be a 41. életévét. A felvehető kölcsön összege a meglévő és a vállalt gyermekek számától függően lehet 15, 30 vagy 50 millió forint.

Meglévő gyermekek száma	1 vállalt/érkező gyermek	2 vállalt/érkező gyermek	3 vállalt/érkező gyermek
0	15 millió Ft kölcsön és 1 éves moratórium a gyermek érkezése esetén	30 millió Ft kölcsön és egyéves moratórium az első gyermek és 10 millió Ft jóváírás a tőkerészből a második gyermek érkezése esetén	50 millió Ft kölcsön és egyéves moratórium az első gyermek és 20 millió Ft jóváírás a tőkerészből a további gyermekek érkezése esetén
1	30 millió Ft kölcsön és 1 éves moratórium a gyermek érkezése esetén	50 millió Ft kölcsön és egyéves moratórium az első gyermek és 10 millió Ft jóváírás a tőkerészből a második gyermek érkezése esetén	50 millió Ft kölcsön és egyéves moratórium az első gyermek és 20 millió Ft jóváírás a tőkerészből a további gyermekek érkezése esetén
2	50 millió Ft kölcsön és 1 éves moratórium a gyermek érkezése esetén	50 millió Ft kölcsön és egyéves moratórium az első gyermek és 10 millió Ft jóváírás a tőkerészből a második gyermek érkezése esetén	50 millió Ft kölcsön és egyéves moratórium az első gyermek és 20 millió Ft jóváírás a tőkerészből a további gyermekek érkezése esetén
3 vagy több	50 millió Ft kölcsön és 1 éves moratórium a gyermek érkezése esetén	50 millió Ft kölcsön és egyéves moratórium az első gyermek és 10 millió Ft jóváírás a	

⁵¹ A CSOK 2015-ös bevezetésének, majd folyamatos bővítésének a legnagyobb eredménye népesedési szempontból, hogy minden harmadik szerződés során a párok újabb gyermeket vállaltak. Kiemelendő, hogy a koronavírus-járvány idején sem csökkent a CSOK iránti érdeklődés. *Forrás: Uhljár Péter – Pári András – Papházi Tibor (2023): A falusi CSOK hatása a települések népességére, Modern Geográfia, 18. évfolyam, 2023/3., 42.o.. DOI: <https://doi.org/10.15170/MG.2023.18.03.03>*

		tőkerészből a második gyermek érkezése esetén	
--	--	---	--

Az első gyermek születésével legfeljebb egy évig szünetel a kölcsön törlesztése, a második és minden további gyermek születése pedig 10-10 millió forinttal csökkenti a kölcsön tőketartozását. Fontos változás a korábbihoz képest, hogy már csak újonnan vállalt gyermekek esetén igényelhető a kölcsön (meglévő gyermekekre nem). Bár a meglévő gyermekek is számítanak kölcsönösszeg meghatározásánál, azonban csak az újonnan születő gyermekek csökkentik a kölcsön tőketartozását gyermekenként 10 millió forinttal. A CSOK Pluszt az első közös otthon megszerzéséhez, a meglévőből értékesebb, komfortosabb otthonba költözéshez, vagy lakóingatlan bővítéséhez lehet felhasználni.⁵² A CSOK helyett várhatóan 2024-ben újfajta támogatási rendszer kerül kidolgozásra.

2019-ben indult pedig a Családvédelmi Akcióterv, melynek keretében 10 millió Ft összegű *Babavárá* támogatást lehetett felvenni, ami a fiatal házások gyermekvállalásának támogatására létrehozott kamatmentes, szabadfelhasználású kölcsönt jelent. A kölcsön törlesztése az első gyermek érkezésekor három évre felfüggesztésre kerül és kamatmentessé válik, a második gyermek születésekor a tőketartozás harmadát elengedik. Harmadik gyermek születése esetén a kölcsön még fennálló részét engedik el.⁵³ 2024. január 1-től azonban emelkedik a *Babavárá* támogatás összege a korábbi 10 millióról, 11 millió forintra, azonban főszabály szerint azt már csak 30 év alatti nő veheti igénybe a párjával.

A családalapítás előtt álló fiatal párok számára ez a támogatás óriási lehetőség, hiszen a fiatal házások már stabil anyagi körülmények között tervezhetik leendő gyermekeik megszületését.

3.6. A magyar nemzetpolitika 2010 óta világmagyarságban gondolkodik.

Olyannyira, hogy külön is odafigyel a kárpát-medencei elszakított országrészekben, valamint a diaszpórában élő magyar fiatalokra. Ennek keretében került bevezetésre a *határokon átívelő, a külhoni magyar családokat támogató* Köldökszinór program, amely lehetővé teszi, hogy minden magyar anyakönyvvel vagy magyar igazolvánnyal rendelkező kisbaba után anyasági támogatást folyósítson a magyar állam. A Babakötvény pedig szintén elérhető a határon túli magyar családok számára is. Ezek a programok azt hangsúlyozzák, hogy minden magyar gyermek kincs, szülessen bárhol a világon.⁵⁴ Az igénylések kétharmada a Kárpát-medencében, míg egyharmada a diaszpórában élőkhez köthető.⁵⁵ A Nyugat-Európában élő és munkát vállaló fiatalok hazatérést ösztönzi továbbá az a szabályozás is, ami szerint az otthonteremtést segítő CSOK, illetve a házaspárok részére elérhető és szabadon

⁵² Az első közös otthon megszerzése esetén legfeljebb 80 millió forint, másik ingatlanba költözés vagy bővítés esetén pedig legfeljebb 150 millió forint értékhatárig igényelhető a CSOK Plusz támogatás. Lásd részletesebben a családok otthonteremtését támogató kedvezményes CSOK Plusz hitelprogramról szóló 518/2023. (XI. 30.) Korm. rendelet rendelkezéseit.

⁵³ A babavárá támogatásról szóló 44/2019. (III.12.) Korm. rendelet.

⁵⁴ Novák – Fűrész: i.m. 181. o

⁵⁵ Molnár – Szarvas – Gellérné: i.m. 97. o.

felhasználható babaváró támogatás az Európai Unió más tagállamában is igényelhető, amennyiben az igénylést az anyaországba költözés követi.⁵⁶

3.7. Nemcsak a szűk családra koncentrálnak, hanem több generációban gondolkodik. Erősítve ezzel a nemzedékek közötti együttműködést. Pl. a NŐK 40 elnevezésű nagymamanyugdíj 2011-es bevezetésének köszönhetően a nők számára 40 év jogosultsági idő (minimum 32 év keresőtevékenység + maximum 8 év gyermekellátás) után – életkortól függetlenül – lehetővé vált a csökkentés nélküli teljes összegű ellátás mellett történő nyugdíjba vonulás.⁵⁷ Lehetőség van továbbá 2020-tól arra is, hogy a nyugellátás mellett a nagymama korlátlanul keresőtevékenységet folytasson. Ezzel a lehetőséggel a 60 év körüli nők aktívan be tudnak kapcsolódni unokáik, illetve gondozásra szoruló idős hozzátartozóik ápolásába.⁵⁸ Szintén fontos rendelkezése a hazai családpolitikának a *nagyszülői gyermekgondozási díj (GYED)* bevezetése (2020) is, melynek feltétele, hogy a nagyszülő az unoka megszületését megelőzően legalább egy évig biztosított legyen, mindkét szülőnek kereső tevékenységet kell folytatnia és a gyermek gondozását a szülők háztartásában kell megoldani. Az összege a nagyszülő jövedelmének 70%-a, az időtartam pedig a gyermek kétéves korának betöltése.⁵⁹

3.8. A családbarát reformlépések fontos lépése volt 2010-ben a családi adózás visszaállítása. Ez a II. világháború óta alapjaiban változatlan francia családpolitikát, adópolitikát vette alapul. A családok adórendszeren keresztüli támogatása az ún. családi kvóciens rendszerén keresztül valósul meg, melyben fontos tényező a személyi jövedelemadó kiszámításánál a családok összetétele és a gyermekek száma. A családbarát adózás egyik célja, hogy a különböző összetételű, de hasonló jövedelmű családok életszínvonala ne különbözzön az adózást követően sem: azaz ugyanazon jövedelem után a több gyermeket vállaló családok (nagycsaládosok) kevesebbet adóznak, mint a kevesebb gyermeket vállaló vagy gyermektelen családok. A családbarát adózás másik fontos célja, hogy a fiatalok legalább három gyermeket vállaljanak, mivel ebben az esetben a legnagyobb az adókedvezmény.⁶⁰ *Családi típusú adórendszer bevezetése* először az egykulcsos adórendszer alkalmazásával indult, ami már nem bünteti, ha valaki több munkával szeretne több pénzt keresni. Másrészt a családi adókedvezmény figyelembe veszi a gyermeknevelésre fordított kiadásokat, így a fizetendő adó mértékét a vállalt gyermekek számától függően méltányosan csökkenti az egy és kétgyermekes, illetve a három és többgyermekes édesanyák támogatására.⁶¹ A családi adókedvezmény egy és két gyermekes anyákra történő kiterjesztésével 26-szorosára emelkedett az adókedvezményként családoknál hagyott összeg, az igénybe vevők száma pedig 106 ezerről hozzávetőlegesen 1.000.000 főre növekedett.⁶² Az alacsonyabb

⁵⁶ Uo. 97. o.

⁵⁷ A társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény 18. § (2a) - (2d) bekezdések

⁵⁸ Novák – Fűrész: i.m. 123. o.

⁵⁹ Ebtv. 42/G.§

⁶⁰ Molnár – Szarvas – Gellérné: i.m. 91-92. o.

⁶¹ A személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény [Szja. tv.] 29/A.§-29/B.§

⁶² A kedvezmény érvényesítésénél mindkét szülő (azaz a teljes család) jövedelmét figyelembe veszik, továbbá az adórendszer nem hozza hátrányos helyzetbe azokat a szülőket sem, akik már nem élnek

jövedelemmel rendelkezőket segíti 2014-től az a módosítás, ami lehetővé teszi, hogy a nyugdíj- és egészségbiztosítási járulékokból is érvényesíthető legyen az adókedvezmény akkor, ha valakinek a személyi jövedelemadója kevesebb mint az adókedvezmény.⁶³ 2020-tól pedig egyedüli országgént teljes személyi jövedelemadó mentessége van a négy vagy többgyermekes anyukáknak.⁶⁴ 2022-től pedig közel háromszázezer 25 év alatti fiatal mentesül a személyi jövedelemadó megfizetése alól az átlagbér mértékéig, ezzel is segítve nemcsak a munkavállalásukat, hanem a családalapítási szándékukat.⁶⁵ Az első házások adókedvezményére a friss házások jogosultak 2017 óta. A havi nettó 5.000 Ft kedvezményt két éven keresztül érvényesítheti a férj vagy a feleség. A kedvezmény az összevont adóalapot csökkenti, és gyermekáldás esetén egymás mellett is érvényesíthető. A házastársak által együttesen érvényesíthető első házások kedvezményének összege jogszabályi hónaponként 33 335 forint, ami azt jelenti, hogy az általuk fizetendő adó összege 5 ezer forinttal csökken havonta.⁶⁶

3.9. Attól, hogy alanyi jogon jár egy ellátás, még nem mentesül a szülő az alapvető szülői feladatok ellátása alól. Ennek biztosítására az alanyi jogon járó családi pótlék folyósítását az állam 2010-től a gyermek iskoláztatásához, 3 éves kor felett pedig a kötelezően bevezetett óvodáztatáshoz kötötte. A jogszabályban meghatározott nevelési napot igazolatlanul mulasztó gyermek szülei részére ugyanis az állam nem folyósítja a családi pótlékot mindaddig, amíg a gyermek nem jár újra rendszeresen óvodába vagy iskolába, melynek hatására jelentősen csökkent az óvodából, iskolából rendszeresen hiányzó gyermekek száma.⁶⁷

3.10. A gyermekvállalás kitolódásának, halasztásának megakadályozása.

Ezt szolgálta az ún. *diplomás GYED bevezetése*, ami lehetővé teszi a GYED-re való jogosultságot annak az anyukának (kivételesen apukának), aki a gyermeke születését megelőző két éven belül államilag elismert felsőoktatási intézményben teljes idejű képzésben legalább két félév aktív hallgatói jogviszonnyal rendelkezik.⁶⁸ A diákhitelt felvett édesanyákat ösztönzi a gyermekvállalásra az a kedvezmény (*gyermektámogatás*), ami biztosítja, hogy a második gyermek születésekor fennálló diákhitel tartozás felét, a harmadik gyermek születésekor fennálló diákhitel fennmaradó részét az állam átvállalja.⁶⁹

együtt. Novák – Fűrész: i.m. 101-106. o.

⁶³ A családi adókedvezményt igénylők 46%-a egygyermekes, 35%-a kétgyermekes és 19%-a három vagy több gyermekes szülő. Novák – Fűrész: i.m. 105. o.

⁶⁴ Sza. tv. 29/D. §. Fűrész – Molnár: i.m. 5. o.

⁶⁵ A családi adózás bevezetésével 2010 és 2022 között több, mint 3600 milliárd forint maradt a családoknál, mely összeg jórészt a családok fogyasztásával és vásárlásaival visszaáramlott a magyar gazdaságba, élénkítve a belső fogyasztást és erősítve ezzel a hazai kis- és középvállalkozásokat. Molnár – Szarvas – Gellérné: i.m. 92. o.

⁶⁶ Sza. tv. 29/C. §

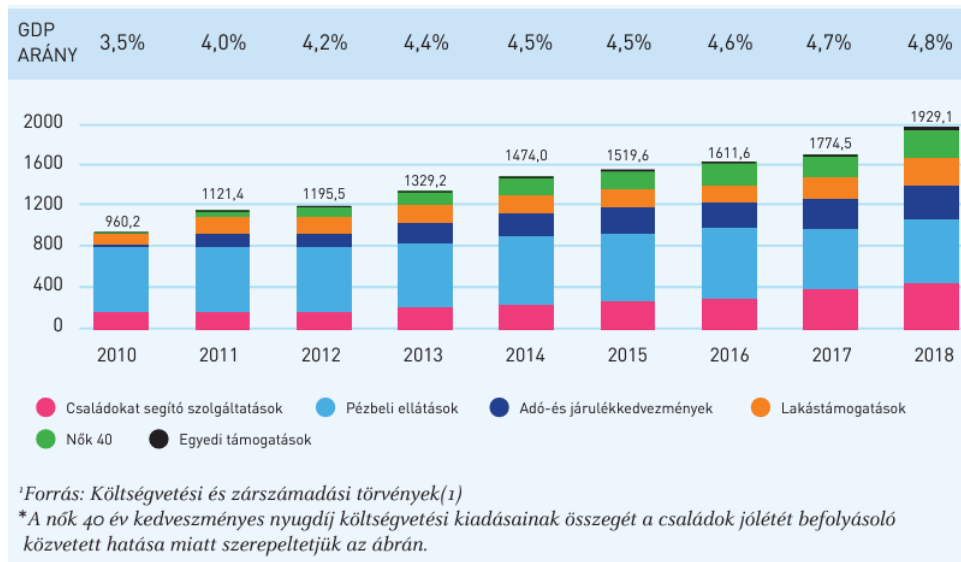
⁶⁷ A családi pótlék iskoláztatáshoz kötése elérte a várt eredményt, mert a 2009/2010-es tanévhez képest 2020-ra 74%-kal csökkent az 50-nél több igazolatlan órával rendelkező tanulók száma. Hasonló eredményt hozott a kötelező óvodáztatáshoz kötött családi pótlék folyósításának bevezetése is: csökkent az óvodából rendszeresen hiányzó gyermekek száma. Novák – Fűrész: i.m. 107. o.

⁶⁸ Ebtv. 42/E.§

⁶⁹ A hitelfeltevő nő második gyermeke megszületése vagy örökbefogadása esetén a fennálló hallgatói

2010-2021 között alanyi jogon járó és a munkaviszonyhoz kötött ellátások megoszlása 73-27%-ról 35-65%-ra változott, ami azt jelenti, hogy gyakorlatilag megfordult az arány, és a munkaalapú pénzbeli támogatások súlya lényegesen emelkedett.⁷⁰ 2010-2018 között a gyermekes szülők részére költségvetési forrásból biztosított összeg 3,5%-ról 4,8 %-ra emelkedett a GDP arányában.⁷¹

2. ábra: A családpolitikai költségvetési előirányzatok változása 2010-2018 között (Mrd Forintban)*

Forrás: Pári – Varga – Balogh (2019): 13. o. (1. ábra.)

2020-tól jelentősen átalakult a meddőségi ellátások rendszere hazánkban, miután 100%-os támogatottságúvá váltak az ellátásban használatos gyógyszerkezelések, eltörölték az állami támogatással lombikkezelést végző klinikák teljesítmény- és volumenkorlátját, bevezettek eddig nem finanszírozott diagnosztikai ellátásokat és állami kezelésbe került teljesen a meddőség kezelése. Megduplázódott a meddőségkezelésre fordított finanszírozás összege. Ezek a szabályok évente néhány

hiteltartozása ötven százalékának megfelelő összegű, harmadik vagy további gyermeke megszületése vagy örökbefogadása esetén a fennálló tartozása száz százalékának megfelelő összegű vissza nem térítendő állami támogatásban részesül, ha a gyermektámogatás iránti kérelmét benyújtja a Diákhitel szervezethez. Ha a 30. életévét be nem töltött hitelfelvevő nőnek a felsőoktatási tanulmányai alatt, vagy azok sikeres befejezését (az oklevél megszerzését) követő két éven belül gyermeke születik, vagy gyermeket fogad örökbe, a fennálló hallgatói hiteltartozása száz százalékának megfelelő összegű vissza nem térítendő gyermektámogatásban részesül. A hallgatói hitelrendszeréről szóló 1/2012. (I.20.) Korm. rendelet 18/A. § (1) – (1a) bekezdések, Fűrész – Molnár: i.m. 5. o.; Novák – Fűrész: i.m. 118. o.

⁷⁰ U.o. 108. o.

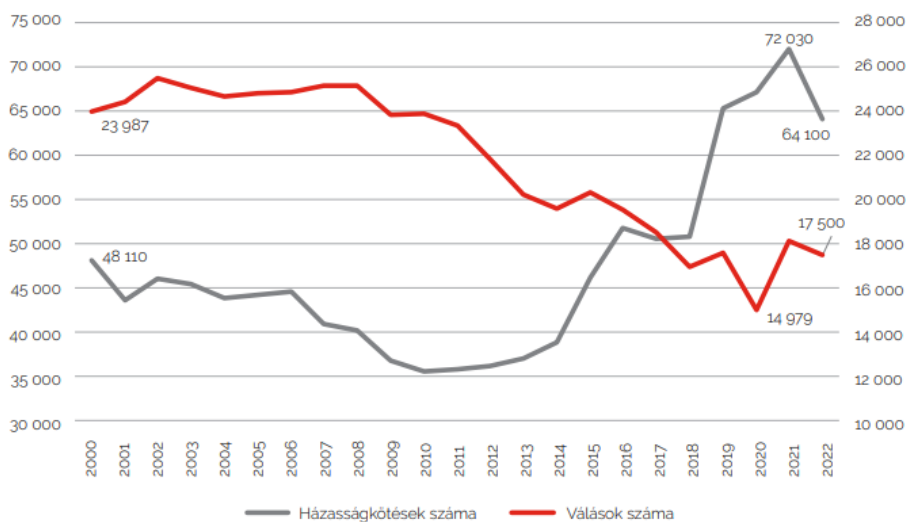
⁷¹ Pári – Varga – Balogh: i.m. 13.o.

ezerrel több születést eredményezhetnek.⁷²

4. Eredmények Magyarországon

Az elmúlt 12 év hazai családpolitikája már komoly eredményekben is megmutatkozik, melyek a következők. Magyarország a legnagyobb mértékű növekedést érte el Európában a gyermekvállalás és a párkapcsolatok stabilitása terén (3. ábra): 27%-kal nőtt a gyermekvállalási kedvet jelző termékenységi ráta, megduplázódott a házasságkötések száma, a válások és a terhességmegszakítások száma pedig 40%-kal csökkent a több, mint egy évtized alatt. Magyarországon 2015 óta nő a házasságból született gyermekek száma,⁷³ a korábbiakkal ellentétben már 10 gyermekből átlagosan 7 születik házasságban.⁷⁴

3. ábra: A házasságkötések és válások számának alakulása Magyarországon, 2000-2022

Forrás: Pári – Rövid (2023): 23.o. (1. ábra.)

Mindezek az adatok alátámasztják az átfogó családbarát intézkedések eredményességét és létjogosultságát. Mindezek alapján pedig kimondható, hogy ha nem is gyorsan, de szépen lassan és szisztematikusan tudatos családpolitikai intézkedésekkel, célzott támogatásokkal a gyermekvállalási kedvet is jelentősen

⁷² https://epa.oszk.hu/02900/02943/00087/pdf/EPA02943_kapocs_2021_3-4_003-020.pdf (Letöltés ideje: 2023.12.13)

⁷³ https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/szuletesek_termekenyseq/index.html#a2015vitrendfordulaismtnahassgblscskenahassgonkvliszetsekarnya (Letöltés ideje: 2023.12.13)

⁷⁴ Molnár – Szarvas – Gellérné: i.m. 85. o.; <https://ripost.hu/politik/2022/05/hazankban-nott-leginkabb-gyermekvallasasi-kedv> (Letöltés ideje: 2023.12.13)

lehet javítani.⁷⁵

Nagyon fontos továbbá társadalmi szinten a családközpontú értékrend kialakítása, családbarát munkahelyek támogatása is.

Megállapítható továbbá, hogy a fiatal felnőttek elkötelezettek a család mellett. A gyermekvállalási akadályok körében leginkább a megfelelő lakáskörülmények és a materiális javak hiánya észlelhető, aminek kedvező irányban történő elmozdításában a folyamatosan megújuló és célzott hazai családtámogatási rendszernek komoly szerepe van és lesz a jövőben is.

Elmondható, hogy hazánkban az elmúlt több, mint 10 év alatt jelentősen javultak a családok lehetőségei azáltal, hogy az ország működése oldaláról kiemelt szempont a családos, különösen a nagycsaládos életforma, és sikerült szakítani azzal a „toxikus beidegződéssel”, hogy aki több gyermeket vállal, az szegénységben fogja leélni az életét.⁷⁶

A családokra fordított forrásokra nem kiadásként, hanem befektetésként kell tekinteni: a születések számának növekedése hatással van többek között a társadalom korösszetételének alakulására, a reprodukciós adataira és képes előre jelezni a társadalom hosszabb távú változásainak irányát és mértékét.⁷⁷ Bízunk abban, hogy hosszabb távon megtérül a sok befektetés.

„A családnak, ahogy a szeretetnek, nincs és nem is lehet alternatívája.”⁷⁸ (Novák Katalin)

Irodalomjegyzék

- Balogh Enikő – Baráté Edina – Fail Ágnes: Gyermekvállalási tervek Magyarországon 2020-ban, *Kapocs*, 2020, 2-3.
- *Családbarát fordulat 2010-2018* (szerk.: Novák Katalin, Görög Norbert, Farkas Péter, Horváth Viktor, Székely András) Emberi Erőforrások Minisztériuma, Budapest, 2017.
- Demény Pál: *Népességpolitika a közjó szolgálatában*, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 2016.
- Engler Ágnes - Markos Valéria - Major Enikő: Párkapcsolati mintázatok és a gyermekvállalás. In: Engler Ágnes, Purebl György, Susánszky Éva és Székely András (szerk.) *Magyar lelkiállapot 2021. Család – egészség –közösség*. Budapest: KINCS 2022. 51–68.
- Engler Ágnes - Pári András: Párkapcsolat és családalapítás. In: Székely Levente (szerk.) *Magyar fiatalok a koronavírus-járvány idején. Tanulmánykötet a Magyar Ifjúság 2020 kutatás eredményeiről*. Budapest: Enigma 2001 Kiadó és Médiaszolgáltató Kft. 2021, 87–112. o.
- Engler Ágnes – Pári András: A család jövője – az elsődleges szocializációs közeg társadalmi szerepváltozása. *SZÁZADVÉG* 2022, 3. 11-34.o.

⁷⁵ Novák – Fűrész: i.m. 240-245. o.

⁷⁶ Molnár – Szarvas – Gellérné: i.m. 103. o.

⁷⁷ Engler Ágnes – Pári András: A család jövője – az elsődleges szocializációs közeg társadalmi szerepváltozása, *SZÁZADVÉG* 2022, 3. 28-29.o.

⁷⁸ Novák – Fűrész: i.m. 319. o.

- Farkas Péter – Agócs Gergely: Európa népessége. in: *Európai családpolitikai kitekintő* (szerk.: Székely András – Farkas Péter - Nyírády Adrienn – Agócs Gergely) Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS), Budapest, 2019.
 - Fűrész Tünde – MolnárBalázs: A családbarát Magyarország építésének első évtizede az Európai Unióban, *Kapocs*, 2020, 3-4.
 - Gallai Sándor: A családpolitika helye a demográfiai válsággal küzdő Európában, in: *Európai családpolitikai kitekintő* (szerk.: Székely András – Farkas Péter – Nyírády Adrienn – Agócs Gergely) Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS), Budapest, 2019.
 - Gyorgyovich Miklós - Pári, András: A család(fogalom) pluralizálódása a magyar társadalomban In: Pári, András; Gyorgyovich, Miklós *Család - Érték - Tér : Tanulmányok a családi értékekről*, Budapest, Magyarország : Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (2023) 308 p. 13-36. o.
 - Ignits Györgyi – Kapitány Balázs: A családtámogatások alakulása: célok és eszközök, *Demográfia*, 2006, 4, 383–401. o.
 - Intergenerációs kutatás a reprodukciós kort meghaladott idősebb generáció és a reprodukciós korban lévő fiatalok körében. *Mottó: A családok biztos alapja a generációk közötti jó kapcsolat.* 2019.
 - Kapdebó Ágnes – Papházi Tibor – Tárkányi Ákos: Gyermekvállalási tervek a pandémia idején Magyarországon, *Kapocs*, 2022, 1. <https://doi.org/10.56077/AP.2022.1.5> (Letöltés ideje: 2023.12.13)
 - Molnár Balázs – Szarvas Andrea – Gelléré Lukács Éva: Az előző 12 év magyar családpolitikája európai fénytörésben, *Századvég*, 2022, 3.
 - Népesedési Világnap 2020. Központi Statisztikai Hivatal, https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nepesedesi_vilagnap/2020/index.html#regedovilagnepesseg (Letöltés ideje: 2023.12.13)
 - Novák Katalin – Fűrész Tünde: Családbarát évtized 2010-2020. Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS) 2021.
 - Pári András - Rövid Irén - Fűrész Tünde: Népesedési folyamatok Európában magyar szemszögből *KAPOCS* 2023, 4, 3-24. o. (2023) https://epa.oszk.hu/02900/02943/00093/pdf/EPA02943_kapocs_2023_4_003-024.pdf (Letöltés ideje: 2023.12.13)
 - Pári András - Rövid, Irén: Családra vágyunk! : A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért felméréseinek eredményei 2018 óta MÁLTAI TANULMÁNYOK. A MAGYAR MÁLTAI SZERETETSZOLGÁLAT TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA 5, 4. 20-35. o. (2023) <https://doi.org/10.56699/MT.2023.4.2> (Letöltés ideje: 2023.12.13)
 - Tóth I. János: Demény Pál a tömeges bevándoroltatás európai politikájáról, *Valóság*, 2017. április
 - Uhljár Péter – Pári András – Papházi Tibor : A falusi CSOK hatása a települések népességére, *Modern Geográfia*, 18. évfolyam, 2023/3., 41–52. DOI: <https://doi.org/10.15170/MG.2023.18.03.03> (Letöltés ideje: 2023.12.13)
-
-